

Communio i Successio u teologiji Petrove službe

NIKO IKIĆ*

UDK: 262.13:262.5

Pregledni članak

Primljeno:

26. ožujka 2013.

Prihvaćeno:

7. travnja 2014.

Sažetak: Da bi danas odnos Petrove službe prema episkopatu u otajstvu Crkve imao svoje teološko utemeljenje, potrebno je Petrovu službu smjestiti u prave teološke okvire Drugoga vatikanskog sabora. Do sada je tumačenje i interpretacija Petrove službe očividno podlijevala snažnim utjecajima povijesnih razdoblja.

U duhu dokumenata Drugoga vatikanskog sabora teologija je sada u prilici bez većeg pritiska tražiti teološki modus vivendi et agendi primata i nezabludivosti ove službe u odnosu na episkopat i otajstvo Crkve. U ovom se članku ove stvarnosti promatraju u eklezijalnom i sakramentalnom okviru, smatrajući da Petrova služba u njima doseže svoju dubinu i izrasta u svoju visinu. U tom se smislu ovdje propituju pojmovi *communio* i *successio* u relaciji Petrove službe¹ i zaključuje da se zajedništvo Crkve i Crkava ne protive papinski primat i nezabludivost, koji izviru i ulijevaju se u pojam *communio*, a *successio* izražava jamstvo pravovjernosti i svjedočenja, izvor je sakramentalnosti i jedinstva koje garantira nasljedstvo osoba.

Ključne riječi: *communio, succesio, primat, biskupski kolegij, sakramentalnost.*

Uvod

Petrova služba kao pojam uključuje mnoge aspekte. Za neke se od njih čini da su međusobno nepomirljivi ili barem teško spojivi, kao npr. primat i biskupski kolegij, služenje i vlast i sl. Suptilni odnos primata i episkopata nije primarna tema ovoga rada, ali je za ovaj tematski pristup korisno podsjetiti da je prema dokumentima Drugoga vatikanskog sabora izvor biskupske vlasti posvećenje svetim

* Prof. dr. sc. Niko Ikić,
Katolički bogoslovni
fakultet Sveučilišta u
Sarajevu, Josipa Stadlera
5, 71000 Sarajevo, Bosna
i Hercegovina, niko.ikic@
bih.net.ba

¹ Ovdje se ostaje kod ključnih latinskih pojmova koji su teološkom čitateljstvu dobro poznati, a koje u njihovu bogatstvu i nijansama nije uvijek lagano prevesti jednim hrvatskim pojmom.

redom, a da vršenje biskupske vlasti ordinira papa. Biskupsko posvećenje uključuje u biskupski kolegij, koji je nešto stalno i organsko, a ne samo prigodno i sekundarno. Zbor biskupa ima konstitutivnu ulogu, ali uvijek zajedno s papom kao glavom kolegija. S jedne strane jasno je da vrhunac primata ima rimski prvosvećenik, koji je glava biskupskoga kolegija kada proglašuje nauk vjere i morala. Zato su njegove definicije nepromjenljive po sebi, a ne po pristanku Crkve (*ex sese, non autem ex consensu Ecclesiae*).² S druge strane važno je podsjetiti da biskupsku vlast u pojedinim Crkvama ne umanjuje vrhovna papinska vlast, jer biskupi nisu samo namjesnici rimskoga biskupa.³ Oni su pravi i autentični učitelji vjere, svećenici i pastiri.⁴ Po Božjoj odredbi i zahtjevu apostolske službe, biskup je suodgovoran s ostalim biskupima, i s papom, za cijelu Crkvu. U svojim dijecezama njima pripada po sebi (*per se*), a ne kao predstavnicima rimskoga biskupa, *potestas ordinaria, propria ac immediata* (redovna, vlastita i neposredna vlast).⁵ U eklezijalnom smislu biskup je temelj Crkve, što izražava patrističko načelo: *ubi episcopus – ibi ecclesia*.⁶ Crkva je dakle u najužem smislu zajednica vjernika okupljena oko biskupa koji valjano slavi euharistiju.

Koji je onda pravi teološko-eklezijalni i jurisdikcijsko-pravni smisao Petrove službe? Mogući odgovori na ovo pitanje prvo ovise o vjeroispovijesti kojoj se pripada, a drugo o vremenu iz kojega se traži odgovor. Pritom se mora imati na umu da je ova služba tijekom povijesti bila opterećena raznolikim natruhama, a najčešće društveno-političkim utjecajima. Sukladno vremenu, kako se služba razvijala, tako se teološki opravdavala. Tako se primjerice od Augustina snažno razvijala ideja o dvjema državama, o dvama autoritetima: posvećeni *sacerdotium* i kraljevski *imperium*, što je u skolastičkom vremenu bilo izraženo slikom o *dva mača* (duhovni i svjetovni) pri čemu se tada znalo koji je važniji. Autoritet i vlast ove službe tijekom povijesti nije bilo lako svjedočiti u novozavjetnim okvirima, a još teže ih je bilo teološki obrazložiti, neovisno o povijesnim utjecajima.

² Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 8, u: *Dokumenti*, KS, Zagreb, 2008. (= LG).. Isto je formulirao Prvi vatikanski sabor, usp. PRVI VATIKANSKI KONCIL, *Pastor aeternus. Dogmatska konstitucija o Kristovoj Crkvi* (18. VII. 1870.), u: H. DENZINGER, P. HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, br. 3074, Izdavač, Đakovo, 2002. (= DH).

³ Usp. LG 27.

⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Christus Dominus. Dekret o pastirskoj službi biskupa u Crkvi* (28. X. 1965.), br. 2, u: *Dokumenti*, KS, Zagreb, 2008. (=CD).

⁵ Usp. CD 6; 2; 8.

⁶ Usp. Irenej LYONSKI, *Adversus haereses*, XXIV, 1. Ambrozije je također skovao slogan: *Ubi ergo Petrus, ibi Ecclesia*, usp. *Enarrationes in psalmos. In psalmum XL*, 30. *enarratio*, u: PL 14, 1082.

Sve današnje interpretacije Petrove službe oslanjaju se, dakle, na teološka dostignuća Drugoga vatikanskog sabora koji je revalorizirao patrističku *communio* ekleziologiju. Sabor je bio u prvom redu teološka refleksija o samoj biti Crkve u različitim relacijama. U skladu s našom temom, posebnu pozornost posvećujemo pojmovima *communio* i *successio* iz eklezijalnoga i sakramentalnoga kuta.

1. Petrova služba iz kuta *communio*-ekleziologije

Do Drugoga vatikanskog sabora za katolike je vrijedilo načelo da izvan Katoličke crkve ne postoje druge prave Crkve u teološkom smislu. U Dogmatskoj konstituciji o Crkvi u br. 8. ističe se da se Kristova Crkva *nalazi* u Katoličkoj crkvi. Brižni proučavatelji koncilskih dokumenata odmah su uočili veliku razliku u odnosu na prijašnje formulirane stavove. Ovdje se ne koristi identifikacijska glagolska forma »*est*«, nego se koristi drugi glagolski izraz »*subsistit*«. Ovakva diferencijacija omogućuje Saboru u drugom dijelu rečenice o Crkvi ustvrditi »*da se izvan njezina organizma nalaze mnogi elementi posvećenja i istine...*«. Ne isključivo identificiranje Katoličke crkve s Kristovom Crkvom omogućuje priznavanje eklezijalnosti drugim Crkvama u onom stupnju koji odgovara postavljenim kriterijima. Logično je da Katolička crkva za sebe tvrdi da se u njoj nalazi punina crkvenosti, što znači da se ne stavljaju svi crkveni elementi na istu eklezijalnu razinu. U središtu kriterija crkvenosti treba gledati valjano slavljenju euharistiju vjernika okupljenih oko valjano zaređenoga biskupa koji je u jedinstvu s Crkvom. Ne ulazeći dublje u ove detalje, za nas je važno istaknuti da se izvan vidljivih granica Katoličke crkve mogu naći važni eklezijalni elementi, kao primjerice pisana Riječ Božja, život milosti, vjera, nada, ljubav i drugi nutarnji darovi i vidljivi elementi Duha Svetoga, kaže se u Dekretu o ekumenizmu, *Unitatis redintegratio*, koji uz euharistijske kriterije omogućuje jasno priznanje da izvan granica Katoličke crkve postoje elementi crkvenosti. Dakle s jedne strane postoji Kristova Crkva i s druge strane postoje Crkve u kojima se ona nalazi u većoj ili manjoj mjeri. Kako objasniti njihov međusobni odnos? Upravo je to temeljno polazište tzv. *communio* ekleziologije koja ima svoje aplikacije i u odnosu mjesnih katoličkih Crkava unutar Katoličke crkve. U ovom svjetlu gledamo *communio ecclesiarum* kao temelj i polazište našem pitanju primata i nezabludivosti Petrove službe. Stoga je potrebno temeljni pojam još temeljitije obrazložiti.

1.1. KAKO SHVATITI POJAM COMMUNIO EKLEZIOLOGIJE?

Prema Ratzingeru pojam *communio* ili *koinonia* (hebr. *chaburah*) u svojoj je biti istodobno kristološki, pneumatološki, eklezijalni i euharistijski pojam. Oslanjajući se na Dj 2,42 i Gal 2,9-10 Ratzinger *koinoniu* prvo tumači kao *most*. On povezuje apostolski nauk i lomljenje kruha, te strukturalno zajedništvo i euharistiju. Pojam *koinonia* izvorno, u grčkom, označava *drugove, kolege, društvo, zadrugu, zajedničko*

vlasništvo, zajedničke vrjednote. Hebrejski pojam *chaburah* sadržajno podrazumijeva tri stupnja: *skupinu (društvo) farizeja*, onda *skupinu rabina*, te *pashalnu gozbu* s najmanje deset osoba. Pojam je uključivao samo odnos prema čovjeku, a prema Bogu rabio se naziv *berit* (savez), zbog Božje transcendentalnosti, za razliku od grčke filozofije koja je poznavala gozbu s bogovima. *Chaburah* s Bogom pozna samo Novi zavjet u osobi Isusa Krista. Zbog toga je zapravo Isus *chaburah*, *koinonia* ili *communio*, ili zajedništvo između Boga i čovjeka. Stoga je pojam u prvom redu kristološki, ističe Ratzinger.⁷ Pojam *communio* u eklezijalnom smislu danas se tumači pojednostavljeno u shvaćanju pluralističkoga i federativnoga elementa, nasuprot centralističkom elementu, kao i u shvaćanju mjesne povezanosti mjesnih Crkava po duhovnoj i kulturnoj razmjeni. Dalje, *communio* je u svojoj biti euharistijski pojam. Primajući kruh kao tijelo primamo Krista, tj. imamo dionništvo u njegovu životu (udionništvo u tijelu i krvi). Također imamo zajedništvo s Ocem, kao i zajedništvo s članovima Crkve. Pojam je dakle esencijalnoga karaktera, te ima svoju vertikalu i svoju horizontalu, rezonira Ratzinger na drugom mjestu.⁸

Communio ekleziologiju najdublje izražava pojam *communio eucharistica*. Euharistija najjasnije izražava i ostvaruje kako ono nevidljivo kristološko tako i vidljivo eklezijalno zajedništvo i jedinstvo Crkve, to jest s Kristom i s njegovim naukom, sakramentima, vidljivom hijerarhijom i sl. Ona povezuje opće ili krsno svećeništvo s ministerijalnim svećeništvom. Euharistija stvara, učvršćuje i promiče zajedništvo koje je bit euharistije. Zato euharistija ima svoje osmišljeno slavlje prvenstveno u zajednici, iako ona nije nikada slavlje samo jedne zajednice, nego je po biskupu, koji je u jedinstvu s papom, povezana s cijelom Crkvom. Papa je vidljivo počelo jedinstva biskupa i vjernika, a biskup je vidljivo počelo jedinstva u svojoj mjesnoj Crkvi i poveznica s općom Crkvom. *Ubi episcopus – ibi ecclesia, ibi eucharistia*, naglašava se u enciklici Ivana Pavla II.⁹ U sklopu gnostičkih utjecaja Ignacije Antiohijski isticao je katolicitet Crkve. Svugdje gdje je biskup, tamo je i narod. Tamo gdje je narod, tamo je i Isus Krist, tamo je i katolička Crkva, zaključuje Ignacije.¹⁰ Stoga je *communio eucharistica* konstitutivni temelj biti Crkve.

Prema svetopisamskim mjestima, Petrovoj službi u Crkvi povjerena je odgovornost za cijelu Crkvu. Vjera je Crkve da oni koji su zaduženi za njen opstanak i život vode je u istini, obdareni Duhom Božjim, kako je Krist obećao do nakraj svijeta i vijeka. Na ovoj vjeri Crkve počiva povjerenje u autoritet. U tom povjerenju valja gledati

⁷ Usp. J. RATZINGER, *Gledati Probodenoga. Pokušaji duhovne kristologije*, Verbum, Split, 2008., str. 79.-89.

⁸ Usp. J. RATZINGER, *Na putu k Isusu Kristu*, Verbum, Split, 2005., str. 129.-135.

⁹ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia de eucharistia*, enciklika, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., br. 34-46, 43-55

¹⁰ Usp. IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Smyrnaeos*, VIII., 2.

karizmu nezabludivosti autoriteta radi istine vjere za koju Duh garantira. Isti Duh vodi nositelje autoriteta u vezivanju sadržajnog i formalnog kriterija vjerske istine.¹¹ Ovako shvaćen *communio* ima svoje korijene u istom Duhu, u istoj vjeri, te u punini istine i ljubavi. Pojam je jednako kristološki kao i pneumatološki. Iz kristološkoga izvora i pneumatološkom aktualizacijom *communio* se najdublje svjedoči u euharistijskom slavlju koje ponajviše iskazuje neodvojivu povezanost sakramenta i službe, a oboje izvire iz *communio* ekleziologije koja ih povezuje djelovanjem istoga Duha. U svojoj biti *communio* treba službu kao svoju konkretizaciju. *Communio* i *institutio* čine *unio* Crkve kao nedjeljive cjeline, bez *uniformiteta*. Riječ je o jedinstvu zajedništva i slobode u istoj vjeri i u istom Duhu. Na ovom temelju valja razumjeti povezivanje primata i episkopata u dokumentima Drugoga vatikanskog sabora, koji se nadopunjuju, a ne isključuju.¹²

1.2. PRIMAT I NEZABLUDIVOST U SVJETLU *COMMUNIO* EKLEZIOLOGIJE

Prema Pottmeyeru tri su temeljna razloga da se danas tema nezabludivosti drugačije promatra u odnosu na vrijeme Prvoga vatikanskog sabora. Prvo, dovoljna je povijesna distanca, drugo dostupni su i istraženi povijesni izvori i treće nastao je novi ekleziološki kontekst. Nekada se otajstvo Crkve promatralo kao papinsku monarhiju, a danas kao *communio ecclesiarum* i *communio fidelium*, konstatira Pottmeyer.¹³ Ovaj treći njegov argument ovdje stavljamo u fokus našega promatranja primata i nezabludivosti.

Jurisdikcijski shvaćen *primat* (*primatus iurisdictionis*) primarno je zapadno formulirani pojam u drugom tisućljeću, koji nema svoja neoboriva uporišta u svetopisamskim izvorima, a koji se dugo vremena stavljalao kao najvažniji kut razumijevanja crkvenosti. U tom duhu neki su u postkoncilskom vremenu predlagali da se razmisli o tzv. *pastoralnom primatu*, koji bi u dušobrižničkom izvornom smislu bio doista blizak srednjovjekovnom naslovu *servus servorum Dei*, ali u doslovnom pastoralnom poimanju služenja koje ističe primjerice biblijska slika dobrog pastira (Iv 10, 1-19) u povezanosti s Ivanovim primatom (Iv 21, 15-19), kako predlaže Küng.¹⁴ Na tragu ovoga zahtjeva također je biblijska činjenica da pisac *Prve Petrove poslanice* u istom duhu opominje pastire da povjereno stado pasu ne prisilno, nego dragovoljno, po Božju, ne radi prljava dobitka, nego oduševljeno, ne kao gospodari

¹¹ Usp. H. J. POTTMEYER, Das Unfehlbarkeitsdogma im Streit der Interpretationen, u: K. LEHMANN (ur.), *Das Petrusamt. Geschichtliche Situationen eines Verständnisses und gegenwärtige Positionen*, Verlag Schnell – Steiner, München – Zürich, 1982., str. 105.-106.

¹² Usp. LG 20. 22. 23.

¹³ Usp. H. J. POTTMEYER, Das Unfehlbarkeitsdogma im Streit der Interpretationen, str. 91.

¹⁴ Usp. H. KÜNG, *Unfehlbar? Eine Anfrage*, Einsiedeln, 1970., str. 197.-202.

baštine, nego kao uzori stada (1 Pet 5,1-3). Apostol naroda, Pavao, na svoj način opisuje smisao pastirskih ovlasti: »Ta oružje našega vojevanja nije tjelesno, nego božanski snažno za rušenje utvrda. Obaramo mudrovanja i svaku oholost koja se podiže protiv spoznanja Boga.« (2 Kor 10, 4)

U ovakvim promišljanjima treba primarno gledati potrebu i prijedlog drugačijeg vrjednovanja Petrove službe. Iz šireg konteksta navedenih biblijskih mjesta može se zaključiti da autoritet pastira izvire s jedne strane iz pojma *communio* s Kristom. Odatle poslanima dolazi božanska snaga. S druge strane autoritet dolazi iz pojma *collegium* s drugim apostolima. Pavao se osjeća dijelom poslanih i govoreći u množini dalje kaže: »spremni smo kazniti svaku nepokornost« (2 Kor 10,6). Apostoli su dvostruko povezani: s Kristom i međusobno. Za Pavla pastir je u prvom redu svjedok Kristovih patnja i zajedničar slave, kao i navjestitelj Kristove riječi, pri čemu nisu zaboravljene ni disciplinske mjere. Ovakav pogled ne zagovara apstraktno prvenstvo službe, bez ikakvih ovlasti, nego konkretnu vlast u vezivanju i odrješanju (Mt 16,19). Novozavjetna vlast ključeva trostruka je. Prvo se odnosi na vlast pripuštanja ili isključenja iz zajedništva. Drugo na vlast proglašenja obvezatnoga i treće na vlast određivanja što je dopušteno, a što zabranjeno. Slično kao i sloboda, tako i papinski primat mora imati svoju potvrdu u konkretnosti, budući da nije samo reprezentativna špica, nego integralni temelj jedinstva Crkve. Kao njezin dio, papa je u Crkvi po službi, a kao njezin vrh, on je ispred Crkve.

U ovako shvaćenu primatu nazire se pravi odnos pape prema episkopatu i povratak *communio-ekleziologiji*, a pomalo se napušta tzv. centralističko *piramidalno prvenstvo*, koje se ekleziološki shvaćalo kao *ecclesia societas perfecta*, u čijem je okviru tema primata bila najšira i najvažnija.

Za naše razumijevanje bitno je naglasiti da pojam *communio* u sakramentalnoj vjeri, ljubavi i bratskom zajedništvu povezuje Crkve s jednom Crkvom Isusa Krista, ali i unutar Crkve povezuje npr. episkopat i primat. Prema Kasperu *communio ekleziologija* omogućuje pogled na papinski primat jednako univerzalno kao i primicijalno-petrovski model. Univerzalni pogled ističe službu integralnoga jedinstva Crkve pri čemu papu ne treba gledati kao npr. tajnika Ujedinjenih naroda, nego kao rimskoga biskupa koji jača subraću u vjeri. Pod *primicijalno-petrovskim* vidikom Kasper gleda Petrovu službu primarno, na duhovnom, a ne na administrativnom polju. Na ovoj razini valja razlikovati rimskoga biskupa od patrijarha Zapada i rimskoga pape. Esenciju primata ne treba gledati na kvantitativnom planu veće jurisdikcije, na što više područja, nego u kvalitativnom smislu kao koncentraciju vlasti na bitno u vjeri u Isusa Krista.¹⁵

¹⁵ Usp. W. KASPER, Dienst an der Einheit, u: *Catholica* (CA) 32(1978.), str. 12.-15. Usp. također J. RATZINGER, Die pastorale Implikationen der Lehre von der Kollegialität der Bischöfe, u: J. RATZINGER (ur.), *Das neue Volk Gottes. Entwürfe zur neuen Ekklesiologie*, Düsseldorf, 1969., str. 201.-224.

Također, kardinal Leo Scheffczyk gleda ispravan odnos primata i episkopata upravo u *communio* ekleziologiji. Koliko je važno zajedništvo biskupskoga zbora ističe time da bi papa, koji bi bio izvan kolegija, bio bez naloga i poslanja, bez vlasti i primata. Zajedništvo vjernika pak temelj je kolegijalnosti, a kolegijalnost zahtijeva primat. Tako najviša papinska služba u dimenziji *ius divinum* izvire iz *communio*, u svojoj primjeni uokvirena je s *communio*, u svojem cilju usmjerena je na *communio*. Papin je primat konstitutivan za *communio* biskupa, ali je primat također bitno uronjen u *communio episcoporum*. Iako se prividno čini da dogma o nezabludivosti potkopava ovu tezu, ipak je valja shvatiti kao logičnu kariku u lancu *communio* ekleziologije. Nezabludivost ima svoje utemeljenje samo u cjelokupnom zajedništvu vjernika Crkve, među kojima svoje mjesto ima kako kolegij biskupa, tako i Petrova služba. Cjelovito zajedništvo Crkve ima instituciju nezabludivosti u više stupnjeva, a jedna je ona »*ex chatedra*« rimskoga prvosvećenika kao glave Crkve, pri čemu treba snažno istaknuti da je esencijalno nezamisliva odvojena glava od tijela i tijelo od glave, zaokružuje Scheffczyk.¹⁶ Oslanjajući se na Congara, Balthasar poziva da se razlikuje Crkvu kao instituciju i kao *congregatio fidelium* kojoj Krist garantira svoju nezabludivost. Ljudski element u crkvenim strukturama grješan je i zabludiv, a onaj božanski dar zajedništva u vjeri i ljubavi jest nezabludiv. Zabludiv element treba božansku milost nezabludivosti koju za njegovu službu mole svi članovi Crkve. Tako se ostvaruje načelo jedinstva dinamičke univerzalnosti, razmišlja Balthasar.¹⁷

Ako otajstvo Crkve promatramo kao *communio*, onda je papa njezina glava, a papinstvo je središte *koinoniae* i kriterij jedinstva, barem iz zapadne teološke perspektive.¹⁸ Ako Crkvu promatramo kao mnoštvo, onda je papa njezin dio. Mnoštvo koje ne vodi zajedništvu jest kaos, a zajedništvo koje ne ovisi o mnoštvu jest tiranija, rezonira Balthasar o integraciji zajedništva i mnoštva u Petrovoj službi, navodeći Pascalove misli.¹⁹ Učiteljstvo Crkve ne djeluje izvan zajedništva Božjega naroda, nego je oruđe Crkve kao Božjega naroda. No vjeru ne tumači samo službeno učiteljstvo.

¹⁶ Usp. L. SCHEFFCZYK, Das Petrusamt in der Kirche: übergeordnet – eingefügt, u: CA 32(1978.), str. 35.-36.

¹⁷ Valja razlikovati *sensus fidelium* i *consensus fidelium*, koji se ne moraju uvijek podudarati, usp. H. U. von BALTHASAR, *Der antirömische Affekt. Wie läßt sich das Papsttum in der Gesamtkirche integrieren?*, Herder, Freiburg-Basel-Wien, 1974., str. 162.; 200.; 260.

¹⁸ Na kršćanskom Istoku čini se da ovo načelo nisu bezuvjetno prihvaćali, između ostalih Bazilije Veliki i Ćiril Aleksandrijski, usp. W. de VRIES, Das Mühen des Papsttums um die Einheit der Kirche, u: J. RATZINGER (ur.), *Dienst an der Einheit. Zum Wesen und Auftrag des Petrusamts*, Patmos Verlag, Düsseldorf, 1978., str. 68.-69.

¹⁹ Usp. H. U. von BALTHASAR, *Der antirömische Affekt*, str. 20.-21.

Osjećaj vjere ima svaki krštenik među vjernicima. Riječ je o *sensus fidelium*.²⁰ Stoga Katekizam Katoličke crkve tvrdi da svi vjernici sudjeluju u razumijevanju i prenošenju objavljene istine. Primili su pomazanje Duha Svetoga, koji ih poučava o svemu i uvodi ih »u svu istinu«.²¹

Aleksandar Ganoczy nudi četiri prijedloga kako primat i episkopat ujediniti u svjetlu evanđelja. Prvi je model nazvao *komunionalni* na temelju ekleziološkoga pojma *communio* te slike *Tijela Kristova i naroda Božjega*. Sukladno tomu onda bi onaj latinski »cum« trebao imati prednost iznad »sub«, čime bi odgovornost biskupskoga kolegija bila više vrijednovana. Ako njegov prijedlog smijemo konkretizirati u odnosu na papinski primat, prednost bi trebao imati slogan »cum Petro« u odnosu na izraz »sub Petro«. Drugi je model nazvao *reprezentativnim*. Crkvene službe imaju zadaću predstavljanja, utemeljena na autoritetu vjere i slobode. Treći model ističe *međusobnost* primata i episkopata koja obvezuje da ni jedna strana ne može raditi protiv druge, ali također ni bez druge. Četvrti je model *koordinacijski* prema kojemu primat dobiva značenje koordinacijskoga centra i jamstva zajedništva u kojemu se poštuje supsidijarnost, predlaže Ganoczy.²²

Zaokružujući misli o Petrovoj službi u Crkvi iz kuta *communio ekleziologije* mora se priznati da je nije lako konkretno ostvariti. Zbog čega? Zbog duboke složenosti i međusobne isprepletenosti otajstva Crkve. Crkva kao nevidljivo-vidljivo zajedništvo u prvom je redu organizam, a onda organizacija, ali nije obična ili samo ljudska organizacija, nego i božanska ustanova. Po onom ljudskom elementu, ona ima svoje organizacijske karakteristike. Svaka organizacija u sebi i svojem biću uključuje neku hijerarhiju, a samim tim i jurisdikciju. Iz onog drugoga, nevidljivog kuta Crkva je posebna organizacija u kojoj se hijerarhijska jurisdikcija i autoritet ostvaruju na drugačiji način. Upravo je autoritet Crkve, kao vidljivi element, u službi one nevidljive dimenzije koja želi biti obznanjena i svjedočena. U dijalektici između *invisibile* i *visibile* otajstva Crkve valja tražiti mjesto primata u Crkvi. Krive interpretacije moguće su prije svega zbog toga što se u Crkvi gleda prvenstveno ono vidljivo i time se ono nevidljivo mjeri samo vidljivim parametrima državnih sistema, pravnih termina, filozofske slobode, granicama intelekta i sl. Valja priznati da su krive interpretacije moguće i na teološkom planu. Od ove točke može se teološki krenuti ili

²⁰ Usp. LG 12; Iz kuta nezabludivosti pape i Crkve o ovoj temi usp. također M. SAYBOLD, Unfehlbarkeit des Papstes – Unfehlbarkeit der Kirche, u: G. DENZLER (ur.), *Das Papsttum in der Diskussion*, Verlag Friedrich Pustet, Regensburg, 1974., str. 102.-122.

²¹ Usp. *Katekizam Katoličke Crkve (KKC)*, Hrvatska biskupska konferencija, Glas Koncila, Zagreb, 1994., br. 91.

²² Usp. A. GANOCZY, Wie kann die Kollegialität dem päpstlichen Primat gegenüber aufgewertet werden?, u: *Concilium* 4(1971.) str. 267.-273. Autor je porijeklom mađarski teolog, koji je poučavao u Parizu i Münsteru, te bio savjetnik u Vijeću za jedinstvo kršćana.

ekstremno u pravcu samo *Ecclesia spiritualis* ili u pravcu krajnje *Ecclesia structuralis* (*institutionalis*). Drugačije rečeno, jednako tako ili samo u pravcu tradicionalizma ili samo u pravcu progresivizma. Zato smatramo da je Petrova služba u Crkvi *centrum unitatis* i *signum veritatis*. Ona je poveznica krajnosti, umirujuća sinteza nemirnih antiteza, sigurnosna stabilnost u nesigurnom pokretu, kontinuitet u diskontinuitetu, integracija u dezintegraciji, stijena u pijesku, kriterij istine u moru laži, jamstvo jedinstva ljubavi u različitosti. Ona objedinjuje u istini Crkve Marijino služenje, Ivanovu teološku dubinu, Pavlovu univerzalnost, Jakovljevu tradiciju i Petrovu izabranost tako da ih Petrova služba ne dokida, ne apsorpira, ne asimilira, ne suprotstavlja, nego stvara ozračje zajedništva u ljubavi i njihovu razvijanju. Ovo svoje razmišljanje završavam Balthasarom igrom riječi prema kojemu je Petrova služba pojava nemogućega koja samo voljom Svemogućega postaje moguća.²³

2. *Successio* i *apostolstvo* iz sakramentalnoga kuta

Osim pojma *communio*, pogledajmo povezanost Petrove službe s pojmom *successio* iz sakramentalnoga kuta. Kada dokumenti Drugoga vatikanskog sabora govore o Crkvi kao *općem sakramentu spasenja*,²⁴ onda element primata treba razumjeti *extensivno* kao sakrament istine. Svoju sakramentalnost Crkva ima samo u Isusu Kristu. Ako je Krist njezina sakramentalna Glava, onda je istodobno i sakramentalno jamstvo istine. Crkva, koja ne bi slavila Kristove sakramente, ne bi bila Kristova Crkva. Stoga je Isus Krist u Crkvi garant nezabludivosti istine, a nezabludivost Crkve djelotvorni instrument istine, budući da je sam Bog posljednji autoritet istine u svojem Sinu i po svojem Duhu. Ovakav pogled ni u kojem slučaju ne treba gledati kao divinizaciju i sakralizaciju Petrove službe. Već je istaknuto da ona mora imati svoju potvrdu u konkretizaciji. Crkva je, dakle, onaj opći sakrament, tj. misterij iz kojega proizlaze pojedini sakramenti kao i sakramentalnost službi u Crkvi, koja je u svojoj sakramentalnoj biti povezana s biskupom po svetom redu i euharistiji. Crkva doživljava biskupa kao čuvara sakralnoga, a euharistiju kao svoju životnu hranu. Kako crkvena služba (sveti red), tako i euharistija, imaju svoje utemeljenje izravno u Kristu, jednako tako i Crkva, kao njegova zaručnica. Ređenička služba bezuvjetno treba nositelje koji je reprezentiraju i vrše, ali uvijek *in persona Christi capitis* i *in persona Ecclesiae*.²⁵ Eklezijalno predstavljanje (*representatio*) ni u kojem slučaju nije dobro srozati na delegaciju prema demokratskim načelima. U teološko-eklezijalno-sakramentalnom smislu ovdje se radi o esencijalnom zajedništvu svih

²³ Usp. H. U. von BALTHASAR, *Der antirömische Affekt*, str. 293.

²⁴ Usp. LG 48. 1.

²⁵ Usp. N. IKIĆ, Pitanje sintagme »in persona Ecclesiae«, u: *Bogoslovska smotra* 2(2012.), str. 285.-303.

u Kristu koje neke službe unutar *Corpus Christi* posebno naznačuju i predstavljaju snagom svojega bića i poslanja. U prvom redu to se odnosi na kolegij biskupa u zajedništvu s papom, onda na prezbitere i đakone, dakle na hijerarhiju u najužem smislu riječi. Ovdje valja podsjetiti da *hijerarhija* usvojem temeljnom značenju ne znači prvenstveno *sveta vladavina*, nego *sveto podrijetlo*. Temeljno je *podrijetlo*, tj. poslanje, od Boga, koji šalje svojega Sina, a ovaj svoje apostole. Ovdje se skriveno uočava onaj lanac koji je teologija nazvala *successio apostolica*, u kojem se primarno misli na poslanje od Krista koje garantira dokazani lanac nasljedstva apostola. Kako ga shvatiti?

Successio je pojam koji je formuliran u drugom stoljeću, kada je počela jačati gnostička predaja, odnosno tumačenje, nasuprot kojemu se ističe ona apostolska tradicija kao prava. U tom duhu Tertulijan poziva da se naznače početci Crkve, da se navode imena biskupa kao niz nasljednika apostola ili ljudi iz apostolskoga miljea, jer je to način da se dokaže apostolsko nasljeđe.²⁶ Time se isticalo jamstvo koje se odnosilo na sigurnost koja dolazi od osoba koje su prenosile apostolski nauk. Dakle, ne može se ispravno govoriti o sukcesiji vjere bez sukcesije osoba kao njenih nositelja i svjedoka. Pojam znači prvo držati se apostolske riječi kada pojam *kanon* još nije bio iskristaliziran, a riječ su svjedočile konkretne osobe. Apostolsko nasljeđe i apostolska tradicija međusobno se definiraju. Predaja je forma nasljedstva u živoj riječi osobnih svjedoka koji su istovremeno *auctoritas* i *viva vox*, razmišlja Ratzinger.²⁷ Čini se da je svijest sukcesije i njezino značenje postupno raslo i sazrijevalo s kasnijom sviješću povezivanja sukcesije s Kristovim nalogom i davanjem ključeva. Isus sigurno nije odredio nasljednike svojim apostolima. To nije nigdje zapisano u Novom zavjetu. Također nije zapisano da su apostoli odredili svoje nasljednike. Nasljedstvo proizlazi iz svijesti poslanja i naloga. U tom smislu logična je posljedica koja postaje ključni kriterij jamstva istinite vjere. Iako se za neke apostole sigurno redosljedno znaju njihovi nasljednici, ipak je sukcesija poprimila ovakvo značenje iz vremena njihovih apostolskih nasljednika, kada je crkvena organizacija već poznavala kolegije prezbitera, o čemu svjedoče Djela apostolska i Pavlove pastoralne poslanice. Potrebno je ipak naglasiti da sukcesija nema izravnoga utemeljenja u biblijskim tekstovima, nego više neizravno naslućivanje, a prije svih kod apostola Pavla. Smisao sukcesije valja primarno gledati u traženju jamstva pravovjernosti, a ne u redosljedu nasljednika. Onaj redosljed koji ide do apostola, garancija je pravoga puta i kršćanskoga nauka. Iako Novi zavjet *expressis verbis* ne pozna sukcesiju Petrove službe, ipak se sukcesija ne protivi njegovu duhu, štoviše, u kasnijoj reflek-

²⁶ Usp. TERTULIJAN, *De praescriptione haereticorum*, 32.

²⁷ Usp. J. RATZINGER, *Primat, Episkopat und Successio apostolica*, u: K. RAHNER, J. RATZINGER, *Episkopat und Primat*, Herder, Freiburg – Basel – Wien, 1961., str. 48.-52.

siji Novoga zavjeta poprimila je duboko značenje. Posebno Petrove poslanice krče put poimanja Crkve koja implicira Petrovu službu kao konstitutivni eklezijalni element, sa svrhom očuvanja apostolskoga poklada vjere. Sukcesija u svojoj biti traga za živom Božjom riječju koju svjedoče apostolski svjedoci. U tom je duhu povijesni kontinuitet *sukcesije* kao spone važan radi ispravnoga teološkog sadržaja vjere.

Ako se načelno dopušta i prihvaća apostolska sukcesija, zar je onda *petrovska* sukcesija unutar apostolske nemoguća ili nelogična, posebice poslije židovskoga rata, kada je zapravo propala jeruzalemska zajednica, a ona rimska dobivala sve više na važnosti. Matej ima silnu potrebu sukcesivno pokazati rodoslovlje Isusa Krista, čak od Adama (Mt 1, 1-17). Štoviše, u ovom novozavjetnomu smislu sukcesija je milosni lanac sakramentalnosti Krista iz kojega izvire sakramentalnost Crkve. U ovom shvaćanju služba poprima primarno kristološko-sakramentalni aspekt i postaje konstitutivni element sakramentalnoga djelovanja. Nositelj službe ukazuje na Krista i oslonjen je na njegovo posredništvo. On sakramentalno djeluje po službi. Sakramentalnost Krista i sakramentalnost službe jest nerastavljiva cjelina. Služba posreduje na temelju Kristova posredništva. Krist joj daje punomoć unutar svoje Crkve koja nastavlja njegovo posredništvo. Na ovoj liniji Petrova služba ima svoju trajnost i nepromjenjivost. Ona je organski utemeljena u apostolskom zboru koji je Krist ustanovio. Posebna Petrova služba unutar biskupskoga kolegija specifična je u onoj mjeri u kojoj govore novozavjetni tekstovi kao *stijeni* u odnosu na druge apostole. Zajedno s Scheffczykom može se reći da je papa na koncu lanca ona kari-ka u kojoj je vrhunac službe usredotočen i konkretiziran. Njegove posebne ovlasti, u odnosu na biskupe, valja gledati u njegovoj pastirskoj i učiteljskoj zadaći, a ona posvetno sakramentalna jednaka je biskupskoj, zaokružuje Schaffczyk.²⁸ S jedne strane, zbog svoje složenosti u interpretacijama, a s druge strane, zbog svoje temeljne važnosti pitanje nasljedstva ili apostoliciteta, ili *prenošenja službe, ili trajnosti apostolske službe* postaje jedno od središnjih pitanja ekumenske teologije.²⁹

Sakramentalni karakter službe Scheffczyk temelji na tri razloga: prvo da bi Krist bio nazočan kao izvor spasa, drugo da bi se ostvarila milosna komunikacija (djelitelj –

²⁸ Usp. L. SCHEFFCZYK, *Das Unwandelbare im Petrusamt*, str. 70.-77.

²⁹ Usp. D. MORO, Svetopisamsko utemeljenje, u: *Služba Božja* 1(2005.), str. 45.-46. U širem kontekstu usp. također N. A. ANČIĆ, Rimska kurija i rasprave o papinu primatu, u: *Crkva u svijetu* 1(2011.), str. 59.-73. Usp. S. BALOBAN, Mogućnosti supsidijarnosti u crkvenom životu, u: *Bogoslovska smotra* 1(2009.), str. 147.-163. Usp. F. FRANIĆ, Iz moje koncilske bilježnice – Odnos primata i episkopata prema nauci Karla Rahnera, u: *Crkva u svijetu* 1(1967.), str. 4.-16. Usp. I. KARLIĆ, Vodstvo i predstavništvo u Crkvi kao oblik služenja, u: *Bogoslovska smotra* 2-3(2002.), str. 309.-324. Usp. Ž. TANJIĆ, Što znači papin primat i nepogrješivost, u: *Glas Koncila* 44(2004.), str. 11. Usp. N. IKIĆ, Odnos autoriteta primata i episkopata. Teološki pogled u svjetlu Drugoga vaticanskog koncila i doprinosa nekih teologa, u: *Bogoslovska smotra* 2(2013.), str. 263.-286.

primatelj) i treće da se što više isključe nesigurnost i subjektivnost. Ono što vrijedi za sakramentalne službe biskupa za dijecezansko područje ili biskupskoga kolegija za cijelu Crkvu, to isto vrijedi također za papinstvo na univerzalnoj razini, koje u jednoj osobi usredotočeno *summa summarum* konkretizira što je u biskupskom kolegiju, po čemu je počelo i centar jedinstva i svjedočanstva u istini. To jedinstvo i svjedočanstvo u vjeri nije samo neka vanjska forma i demonstracija, nego nutarnji zahtjev i znak povezanosti Crkve s Kristom. Budući da je Krist jedan, logično je da u jednoj Crkvi živi Kristovo jedinstvo. Iz ovoga kuta Petrova služba treba biti poput zadnje, odlučujuće karike u službi jedinstva, iako su u istoj službi svi biskupi. Ovdje valja tražiti onaj kristološki moment poslušnosti konkretizirajućoj instanci. Poslušnost je zapravo temeljni čin vjere. Scheffczyk u ovakvom duhu zaključuje da bi se dogmatski sadržaj pojma nezabludivosti jednako vrjednujući mogao opisno izraziti pouzdanošću prožetom duhom učiteljske nezabludivosti u stvarima vjere i morala. Nezabludivost je baština cijele Crkve po daru Duha Svetoga. Ta nezabludivost se potvrđuje i svjedoči Petrovom službom. Papa ne raspolaze istinom, niti stoji iznad istine, nego se njoj podlaže i njoj služi, zaključuje kardinal Scheffczyk.³⁰

Umjesto zaključka

Oba temeljna kuta današnjega promatranja Petrove službe pokazuju da se pitanje biti primata i nezabludivosti ne može izdvojiti iz *communio* ekleziologije i sakramentalnosti Crkve, koja se vraća svojem euharistijskom poimanju. Euharistijska ekleziologija najdublji je izražaj *communio* teologije i teološke *sukcesije*. Tamo gdje se valjano slavi euharistija, tamo je Crkva. Tamo gdje postoji euharistijsko zajedništvo, tamo živi i crkveno zajedništvo. Zajedništvo opće Crkve živi u svakoj mjesnoj Crkvi koja u punini predstavlja i realizira opću Crkvu, kojoj je na čelu papa s biskupskim kolegijem. Primat i nezabludivost Petrove službe izvire iz pojma *communio* i ulijeva se u *communio*, a pojam *successio* izražava jamstvo pravovjernosti i svjedočenja, izvor je sakramentalnosti i jedinstva koje garantira nasljedstvo osoba. Zato je zajednička euharistija najviši cilj crkvenoga jedinstva. Za jedinstvo euharistijske ekleziologije još je potrebno uskladiti odnos mjesne i opće Crkve, odnosno primicijalnoga i sinodalnoga načela. Čini se logičnim da Božja objava treba jednako institucionalno proroštvo kao i učiteljsku dogmu, ređenički sakrament kao i institucionalni autoritet, *communio* i *successio*, papinski primat i biskupski kolegij. U otajstvu Crkve ima mjesta za sve.

³⁰ Usp. L. SCHEFFCZYK, Das Petrusamt in der Kirche, u: CA 32(1978.), str. 29, 79.-80., 86.-87.

COMMUNIO AND SUCCESSIO IN THE THEOLOGY OF THE PETRINE MINISTRY

Niko Ikić*

Summary

What is the real theological-ecclesial and jurisdictional-legal sense of the Petrine ministry? Possible answers to this question depend first on the religion to which you belong, and second, on the time period from which you are looking for an answer. In doing so, one has to be bear in mind that this ministry has historically been burdened with various matters, mostly socio-political influences. In line with the time, as the ministry was evolving, so it was being theologically justified. For example, from Augustine, there is a strong development of the idea of two states, two authorities: priestly sacerdotium and royal imperium, which was in the scholastic period expressed by the idea of two swords (spiritual and secular) where it was known which one was more important. The authority and power of this ministry throughout history was not easy to witness in the framework of the New Testament and it was even more difficult to theologically explain it in that spirit.

*By a combination of political circumstances after the First Vatican Council and the adoption of the dogma of the primacy and infallibility, and in the spirit of the documents of the Second Vatican Council, the theology is now in a position to seek a *modus vivendi et agendi* of this ministry by strongly fitting it into exclusively ecclesial frameworks and basing it on the sacramentality of the Church. This kind of theological approach to this ministry goes into its depths from which the ministry grows to its heights. In that sense, the article examines the terms *communio* and *successio* in relation to the Petrine ministry.*

Keywords: *communio, successio, primacy, the college of bishops, sacramentality*

* Prof. dr. sc. Niko Ikić, Catholic Faculty of Theology, University of Sarajevo, J. Stadlera 5, 71000 Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, niko.ikic@bih.net.ba